

Woordgeslacht ('genus')

Van vele autochtone Westbrabanders kun je vandaag de dag zonder overdrijving zeggen dat ze tweetalig zijn. Ze spreken naast hun dialect ook een variant van het zogenaamde Standaard-Nederlands, het Nederlands dat op school wordt onderwezen en op radio en televisie zo goed en zo kwaad mogelijk gesproken wordt. Dit is overigens geen wetenschappelijke definitie, maar meer een praktische typering. West-Brabanders die dat Standaard-Nederlands niet meester zijn, spreken een dialectvorm die doorspekt is met elementen uit dat Nederlands.

In vrijwel alle gevallen, ook bij bejaarden, kun je constateren dat het dialect erop achteruit gaat. In de eerste plaats wat zijn domein betreft, de situaties waarin we vinden dat we dialect kunnen spreken. We bevinden ons steeds vaker in een omgeving of tegenover iemand waarbij we het gevoel hebben (soms onbewust), dat we wat netter moeten spreken. Ikzelf constateer dat als ik weer eens in West-Brabant ben, bijv. in het Leonardushof te Wouw. Mensen die mij niet kennen, beginnen tegen mij in het Nederlands te praten, terwijl ze even tevoren met hun huisgenoten nog dialect spraken. Maar ook wat de kwaliteit of de eigenschappen van het dialect betreft, kan er gesproken worden van 'achteruitgang'. in die zin dat de meest typische kenmerken van het dialect aan het verdwijnen zijn. Dat proces moet trouwens al lang aan de gang zijn. Ik voor mij noem altijd het jaar 1900 als keerpunt in de ontwikkeling van de taal: daarvoor groeiden talen steeds verder uit elkaar (divergeerden ze), na 1900 gaan de talen en dan in het bijzonder de dialecten steeds meer op elkaar lijken doordat ze wat hen van elkaar onderscheidt, laten vallen.

Meestal denken mensen, als je spreekt over dit proces van dialectverlies, het eerst of uitsluitend aan het verloren gaan van allerlei oude, gezellige en schilderachtige

4

woorden. En inderdaad, die verdwijnen ook, meestal tegelijk met het voorwerp waar ze de naam van zijn. Ik noem er zelf een paar: stermijn, potein, vöstergat. Dat dat verlies door velen betreurd wordt, blijkt o.a. uit de respons die de taalrubriek van Dr. Heestermans in Brabants Nieuwsblad telkens weer krijgt. Allemaal reacties waarin een beetje een gevoel van spijt doorklinkt over de teloorgang van zoveel moois. Vreugde om nieuwgeboren woorden komt je daarentegen zelden tegen. Ook wat de grammatica van het dialect betreft, de systematiek dus, verdwijnen er een groot aantal eigen-aardigheden van het Westbrabants, al wordt daar niet zo over getreurd of geparmenteerd (om ook eens een oude duit in het zakje te doen). Zo hoor je bijv. steeds minder uitspraken als pèèrd, kèès, leeg en wèèrd. In deze woorden wordt de klinker vervangen, nog niet door de Nederlandse aa, maar door een klank die daar een beetje in de buurt komt, aldus: paord, kaos, laog, waord (dit laatste nog het minst, geloof ik). Ook in de werkwoordsvormen zit de klad: ouder ik stieng wordt vervangen door ik stong (beide voor Ned. ik stond), en omgekeerd: ouder ik gong wordt vervangen door ik gieng.

Een meer indirecte aanwijzing dat het dialect op verlies staat en vooral dat de taalgebruiker dat ook merkt, vormen allerlei fouten die een gevolg zijn van het onder vuur liggen van bepaalde gedeeltes van het systeem. Zulke fouten hebben het karakter van een correctie op wat fout geacht wordt, maar een correctie die te ver gegaan is: een hypercorrectie, met andere woorden. Een mooi voorbeeld is de Westbrabantse neiging voor elk woord dat met met een klinker begint een h te zeggen, als gevolg van de wetenschap dat men als Westbrabander vaak een h weglaat, zodat het betreffende woord met een klinker gaat beginnen. Wie normaal ont zegt als hij hont bedoelt, zegt hont als hij/zij goed oplet, maar hontouwen (i.p.v. onthouwen) als hij té goed oplet.

Een heel bijzonder gedeelte van het taalsysteem waar de negatieve of nivellerende invloed van het Standaard-Nederlands goed te merken is, is dat van het woordgeslacht of genus. Dat bleek een aantal jaren op een heel speciale ma-

nier toen de VARA-televisie (voor de tweede keer) de serie uitzond die gebaseerd is op de Merijntje Gijzen-romans van A.M.de Jong. Die serie was, zeker in vergelijking met andere Nederlandse producties, vooral die uit recente tijd, zondermeer goed te noemen. Alleen als taalkundige, of eigenlijk meer nog als 'spreker' van het Westbrabants, had ik zo mijn bedenkingen: ik vond de taal die gesproken werd vaak niet echt goed Westbrabants en soms zelfs helemaal geen Westbrabants. Dat kwam niet doordat de spelers moeite hadden met al die subtiele uitspraakeigenaardigheden van ons dialect, maar meer omdat ze in de dialogen van schrijver De Jong hadden zitten knoeien. Een van de onderdelen van onze Westbrabantse grammatica waar dat voortdurend bij tot fouten leidde, was het algenoemde woordgeslacht. In ons dialect, zeker als ouderen het spreken, worden bij de zelfstandige naamwoorden drie soorten woordgeslacht (of genus) onderscheiden: mannelijk, vrouwelijk en onzijdig. Dat blijkt o.a. uit de vorm van het lidwoord dat aan het woord voorafgaat: nen stoel, en taofel en e(n) pèèrd. Bepaalde woorden krijgen dus nen, andere en en de derde groep e(n). Het mooiste voorbeeld dat illustreert dat de herschrijver van de dialogen van De Jong geen verstand heeft van ons dialect, was de zin die Merijntje in - ik meen - de eerste aflevering zei: agge da doet, gaode zeker naor den el. Een Westbrabander zou hier aan het eind zeggen naor del, tegenover naor den emel. Dat zijn dus niet alleen in verkeerstechnisch opzicht twee verschillende richtingen, maar ook als woord verschillen (h)emel en (h)el nogal behoorlijk. Het eerste woord is mannelijk, het tweede vrouwelijk. Dat moet je weten, doordat het je geleerd is.

Het woordgeslacht is een eigenschap die aan elk zelfstandig naamwoord wordt toegekend, zonder dat eigenlijk duidelijk is op grond waarvan. De benamingen van de drie categorieën zelfstandige naamwoorden die nog worden onderscheiden, mannelijk, vrouwelijk en onzijdig, doen wel vermoeden dat er een soort motivering achter gezeten heeft, maar die is de taalgebruiker van nu in elk geval onbekend. Wie weet bijv. waarom het het paard is en niet de paard, en waarom het weer de kat is en niet het kat. Vaak denkt

men dat er verband is met het biologisch geslacht; een groot verschil is alleen dat aan het biologische geslacht meestal niet getwijfeld hoeft te worden, Meestal komt, tenminste bij namen voor mensen, het woordgeslacht wel overeen met het biologisch geslacht: de vrouw is vrouwelijk en de man mannelijk, maar anderzijds botsen ze ook wel eens. Het wijf is grammaticaal onzijdig, maar biologisch vrouwelijk. Datzelfde geldt voor meisje en kind; dit laatste kan zelfs de ene keer korresponderen met een mannelijk persoon, de volgende keer met een vrouwelijk.

Ook het feit dat sommige woorden in het ene dialect het lidwoord het hebben en in andere de is een bewijs dat het woordgeslacht volkomen toevallig is: het of de schilderij, het of de salon, het of de koffer.

Soms veranderen woorden van woordgeslacht door een bepaalde klankwikkeling. Wij kennen daar in West-Brabant een mooi voorbeeld van in de naam van de grote rivier die langs ons gebied stroomt. Er is een liedje 'aan de oevers van de Schelde', dat onmiddellijk verraaft dat het niet door een Westbrabander geschreven kan zijn, doordat er staat de Schelde. Iedere rechtgeaarde bewoner van onze streek weet dat het 't Schelt is. Is de liedjesschrijver dan fout? Dat zou ik ook niet willen beweren. Eigenlijk gebruikt hij juist de oorspronkelijke vorm, helemaal in overeenstemming met de konstatering dat riviernamen nooit onzijdig zijn. Vanwaar dan 't Schelt? Waarschijnlijk is die het gevolg van een klankontwikkeling binnen een vaste woordcombinatie: op de Scheld(e) → op dScheld → optSchelt. Net zoals dat ook in Amsterdam gebeurd is: op de IJ → op diJ → optIJ.

Aan formaties met school kun je nog goed merken hoe zo'n proces in zijn werk gaat. School is vanouds een de-woord (meer in het bijzonder een vrouwelijk woord: het is ontleend aan het Latijn: scola). Je zegt nu: das de meskes-school, maar daarnaast: ij zit nog optschool en : tschool begint en : zij is naartschool. Ik heb het idee dat school onzijdig geworden is ('t school, dus) als het om de instelling en de lestijd gaat, maar dat het de school gebleven is, als men het gebouw bedoelt. De school wordt opgeschilderd en niet: 't school wordt opgeschilderd. De grap

bij deze veranderingen is dus steeds dat door een klank-combinatie de oorspronkelijke d een t werd, waardoor de taalgebruiker het woord ging behandelen alsof het onzijdig was.

Twee voorbeelden nog die duidelijk maken dat woordgeslacht en biologisch geslacht verschillende dingen zijn. Het eerste: bij verkleining van een zelfstandig naamwoord verandert natuurlijk niet het biologisch geslacht, maar wel het grammaticale: de vrouw → het vrouwtje. Het tweede voorbeeld is uit het Brabants, meer in het bijzonder het Westbrabants. Oudere mensen kennen nog de gewoonte om vrouwen aan te duiden met hij: ij ee s'n nuw kleed gescheurd ('ze heeft haar nieuwe jurk gescheurd'). Naar mijn mening bewijst dit laatste verschijnsel dat het woordgeslacht bij personen eigenlijk op het tweede plan komt, of zelfs helemaal niet functioneert. Immers aangenomen dat het (West)brabantse hij voor vrouwen een vernieuwing was, dan heeft die verandering een inhoudelijke oorzaak. Die hebben taalkundigen als Weijnen dan ook aangevoerd om haar te verklaren: zij voor een vrouw was te intiem en daarom werd het hij; of: de vrouw was in de boerengemeenschap net zo belangrijk als de man waardoor vanzelf een gelijkschakeling in de voornaamste aanduiding optrad. Dat zou - als het waar is - een soort emancipatie zijn van de vrouw, maar de kans dat dit hij voor een vrouw in onze sterk emancipatie-zuchtige maatschappij een kans krijgt, lijkt mij toch erg klein. In mijn boekje Sprekend een Westbrabander (deel 1) schreef ik nog dat dit hij op de terugtocht was. Maar die terugtocht gaat, is mij later gebleken, wel bijzonder langzaam, want ook nu nog hoor je soms betrekkelijk jonge mensen nog hij van een vrouw zeggen. Ik wil nog iets toevoegen aan wat ik daar schreef en dat is mijn eigen poging tot verklaring. De stevige positie van dit hij hangt met de systematiek van onze taal samen. Aan het voornaamwoord van de eerste persoon, ik, kan je niet horen of ik een man of een vrouw is... Bij het voornaamwoord van de tweede persoon, jij, al evenmin. Waarom zouden we dat bij de derde persoon dan wel blijven doen. Door nu ook voor de derde persoon maar één woord te gebruiken, hij, is het evenwicht in het systeem gewaarborgd.

4

In het Nederlands kennen we nog maar twee van de oorspronkelijke drie woordgeslachten: het onzijdig, dat zijn alle zelfstandige naamwoorden die door het (of beter 't) worden voorafgegaan: 't paard, 't weer, 't toeval, enz., enz.... En dan het woordgeslacht van de zelfstandige naamwoorden die door de voorafgegaan worden: de fiets, de vrouw, de man, enz..... Er is geen goede naam voor deze groep, want het onderscheid mannelijke en vrouwelijke zelfstandige naamwoorden is hier bijna helemaal verdwenen. Alleen als een woord de naam is van een vrouwelijk persoon of een mannelijk persoon, wordt er in bepaalde opzichten nog onderscheid gemaakt, en soms ook bij dieren. Dan verandert er niets aan het lidwoord, maar dan gebruiken we hem of haar, hij of zij en zijn of haar om terug te verwijzen.

In ons dialect zijn nogal wat sporen van de oude driedeling terug te vinden, ook bij namen voor niet levende zaken. Maar aan veel verschijnselen is te merken dat het systeem aan slijtage onderhevig is. Om dat goed te kunnen zien zouden we het genussysteem in zijn volle glorie moeten kunnen bekijken, maar het toeval wil dat dat nu juist niet mogelijk is, eenvoudig omdat we over de tijd waarin dat het geval was te weinig informatie hebben. En die weinige informatie is eigenlijk nog niet goed onderzocht. Ik kan U dus alleen maar confronteren met een ouder Westbrabants dan dat van nu, dat wel, maar een waarin het genussysteem al in ontbinding verkeert. Toch vertoont het in het fragment alweer een vollediger stadium dan het Westbrabants anno 1989. Het fragment waarop ik mijn beschrijving van het Westbrabantse systeem baseer is een tekst uit 1917. Het is een vertelling in Oudenbosch dialect, geheten 'Het spook', een navertelling is geschreven door F. Vermeulen en afgedrukt in De regenboogkleuren van het Nederlands, van Prof. Dr. Jac. van Ginneken, die zelf ook uit Oudenbosch afkomstig was.

Behalve dat ik me voor eventuele fouten dan kan verschuilen achter de rug van de heer Vermeulen, wat geloof ik niet vaak nodig is, omdat hij een goed waarnemer is, heeft zo'n oude tekst in het geval van het veranderende generatiesysteem, het voordeel dat er wel eens opvallende verschillen

met het huidige systeem in zouden kunnen zitten. Die zullen mijn lezers, waarvan de meesten het Westbrabants van nu wel zullen beheersen, meer opvallen dan mij. Dus mocht U in wat ik verder beweert of aan de hand van Vermeulen 'konstateer' afwijkingen ontdekken van wat tegenwoordig normaal is, dan zou ik dat graag van U horen, in het kader van mijn lopend onderzoek naar dit deel van het Westbrabantse dialect (mijn adres wordt onder dit artikel geplaatst).

Ik geef nu eerst een fragment uit 'Het spook' zoals dat in de 1e druk van De regenboogkleuren staat afgedrukt. Daarbij handhaaf ik de oorspronkelijke spelling, op twee onderdelen na: de klinker in de, lope, spel ik, zoals U gewend bent, gewoon met e (Van Ginneken gebruikt daar de bij taalkundigen gebruikelijke e-op-zijn-kop voor). De klinker in woorden als groot spel ik zó: grôôt, steen wordt stêên. Nu de tekst:

OOM: ik sal jöllie iz-iets fertelle dad-echt chebeurt is, te minste men grôôtfaoder zoaleger zeed-áltij, dattie j-et choret ar van iemant, die ten vënt wie-j-et chepasseert wår noch choet chekent ar.

JAN: Wie was dieje vënt, ôôme?

OOM: Och jonge, ge mot nie-j-alles wille_wete, da wou-w-ik sellef ôók nie, toen ek noch sôónenaop war as chöllie. Op den weg naor Bossenôôt ston vroeger en grôôt uis, waor geen mēns in wôōnde. Der_wou ôók cheen mēns in wôōne, al parrementeerde den eigener nou noch sôō want et spókten-er. Ielleke nacht zjuust om twaolef ure kwam et spook - waorvandaon, da wies cheen mēns. Da spook chieng overal int uis kijke en ă t alles chezien ar, gieng et op slach fan êēne buiten op de waref achter de straotpoort staon en dan begon et daor zôō aokelek te kweke en te schrêēuwe, dachche der komplete kompassie mee zou krijge. ik ôôr oe zôō zuchte, dachche zou segge, dachchet spook sellef ôôrt.

JAN: Och, ôôme, das dieje bangschijter vanne Kees; die dörref noch cheen êēns....

OOM: Oud-oe stil, zek; gij bend-ôók cheenen elt atter op aonkomt. En az-êēn van jöllie nou nog enen_mont opedoet, dan schei-j-ek er uit, ôôr. Göllie è niks anders te doen as te löstere. (fragment)

Laat ik beginnen met op te merken dat mij dit een uitstekende weergave lijkt van het Westbrabants, ook waar het allerlei details betreft, zoals assimilatieverschijnselen en de natuurlijkheid van de zinnen, en ongetwijfeld ook het woordgeslacht. Ik gebruik nu bovenstaande tekst om een overzicht te geven van de vormen waarin dat woordgeslacht tot uiting komt. Eigenlijk is het vreemd dat dat nu juist bijna nooit aan het zelfstandig naamwoord zelf te zien is, maar alleen aan woorden die er een relatie mee hebben. Je kunt aan naam niet zien of horen dat een mannelijk woord en aan raam dat het onzijdig is. Pas de bijbehorende lidwoorden geven die informatie: de naam, 't raam. Voor het Westbrabants geldt dat ook, maar dan natuurlijk voor de drie geslachten die hier (nog) voorkomen.

Behalve aan het bepaalde lidwoord, kunnen we het woordgeslacht verder herkennen aan (en uitdrukken met, als spreker dus) de vorm van het onbepaalde lidwoord, het bijvoeglijk naamwoord, de voornaamwoorden, en op een heel andere manier, aan de keuze van het voornaamwoord waarmee naar het zelfstandig naamwoord verwezen wordt. Hier volgt nu een overzicht van de vormvarianten van de genoemde bepaalde woorden (lidwoord enz.) op basis van de tekst van Vermeulen. De vormen die tussen haakjes staan heb ik zelf bedacht, op grond van ervaring met andere dialecten en het huidige Westbrabants. Dat moest ik doen omdat die vormen in de korte tekst niet voorkomen. Kolom 1 noem ik M1, dat wil zeggen mannelijk 1, kolom 2 is mannelijk 2 en verder is er Vrouwelijk en Onzijdig. Die splitsing bij mannelijk is nodig omdat er vormverschil bestaat; daar ga ik nog nader op in.

	M1	M2	V	O
1.onb.lidw.	ene koek	(e) <u>nen</u> dooie mens	en fles	(en bed)
2.bep.lidw.	de koek	<u>den</u> deech	de pan dant (de hand)	tbed
3.bijv.nw.	ne grote schat	lieven <u>en</u> emel	en olle stem	da leeg uis
4.bez.vnw.	zenne koek	in oewen <u>en</u> buik	zen ant	zen out
5.aanw.vnw.	deze sol- daat	dezen zaarek	dees fles	di bed

6.aanw.vnw.	dieje sol- daat (den dieje)	diejen zaarek	die fles (de die)	da bed
-------------	-----------------------------------	---------------	----------------------	--------

U ziet (of U wist al) dat de verschillen hier niet erg groot zijn. Het gaat meestal meer om een spraakklank (voorgesteld door een letter) meer of minder en dat zijn dan ook nog steeds de e of de n. Tussen onzijdig enerzijds en mannelijk en vrouwelijk anderzijds zijn de verschillen wat groter; dat komt voornamelijk door de woorden 't, di en da. De opmerkelijkste manier waarop het woordgeslacht tot uitdrukking komt, is de keuze van het voornaamwoord dat ernaar verwijst. Vanouds was dat bij mannelijke woorden met hij, hem of zijn, bij vrouwelijk met ze of haar, bij onzijdig met 't of zijn, let wel dit alles ook bij zelfstandige naamwoorden voor voorwerpen, dus niet levende wezens. Dus evengoed in de a-zinnetjes als in de b-zinnetjes:

7a. ik em Piete nog gesproke; ij ee z'n uis verkocht.

7b. ik em die stoel gemaakt; zet em maar binne.

8a. ik em Meriee nog gesproke; ze aar bij d'r moeder gewiest.

8b. ik em de tafel geboend; zet ze maar binne.

9a. ik em 't pèèrd gezien; 't ee z'n poot bezeerd.

9b. ik em dat uis gekocht; 't mot nog beschreve worre.

De meeste van deze zinnetjes zullen ook vandaag de dag nog wel zo in het Westbrabants gezegd kunnen worden, maar dat geldt volgens mij niet voor zinnetje 8b, dat over de tafel. Ik vermoed zelfs dat de tijd waarin in West-Brabant de tafel nog met ze werd aangeduid in 1917 al lang voorbij was. In 'Het spook' komen geen verwijzingen naar vrouwelijke zelfstandige naamwoorden voor, dus daar kunnen we geen zekerheid aan ontnemen. Toch mogen we gerust aannemen dat het bij ons net zo geweest is als nu nog in het door Dr. Hoppenbrouwers beschreven genus-systeem in het dialect van Westerhoven, een dorpje bij Eindhoven. De situatie daar is ook aan verandering onderhevig, net als die in West-Brabant, maar de ontwikkeling daar komt een beetje achterop. Bij sprekers van 50 jaar en ouder constateert Hoppenbrouwers dat die bij alle zelfstandige

naamwoorden die vrouwelijk zijn nog zonder mankeren ze gebruiken; zinnetje 8b is daar dus heel normaal en ook iets als: Waar is mijn broek? Ze ligt op tafel. Het percentage ze/haarzeggers wordt minder bij jongere leeftijdsgroepen, wat bewijst dat er wel degelijk sprake is van dialectverlies, maar zelfs bij mensen tussen de 18 en de 27 gebeurt het nog door de helft van de gevallen op 'correcte' wijze, dat wil zeggen door de mannen. De vrouwen doen het al veel minder, een bekend verschijnsel: bij taalveranderingen in de richting van de Standaardtaal lopen vrouwen doorgaans voorop.

Mijn indruk is dat er in het Westbrabants geen spoor meer over is van dit type voornaamwoordelijke aanduiding bij voorwerpsnamen. Ik kan me er tenminste geen voorbeelden van herinneren ook niet uit de romans over Merijntje Gijzen, een bron die ik nog vaak raadpleeg, als het gaat om ouder Westbrabants. Dat dat gebruik om ze en haar te gebruiken bij woorden als mat, lamp, klok, fles, trui, schop enz. bij ons helemaal verdwenen is en in het Oostbrabants aan het verdwijnen is, komt natuurlijk omdat de dialecten hier sterk verschillen van de Standaardtaal, die dat verschil al helemaal niet maakt.

De vormverschillen aan de woorden zelf, zie de nrs.1 t/m 6, wijken veel minder van het Standaard-Nederlands af en blijven daarom ook langer bestaan. Toch vertoont het Westbrabants ook op dit punt enkele verschillen met het Oostbrabants. Heel opvallend is dat daar een bepaalde groep bijvoegelijke naamwoorden geen uitgang krijgen als ze bij een vrouwelijk zelfstandig naamwoord staan: een vol fles, een ouw tafel. Ook dat heeft in het Westbrabants waarschijnlijk bestaan, getuige oude vormen als d'ouw Baan en de regel dat aanwijzende woorden nog altijd zonder uitgang optreden: dees fles.

Tenslotte wil ik Uw aandacht vragen voor het onderscheid dat er binnen de groep mannelijke woorden gemaakt wordt en dat U ziet door kolom M1 te vergelijken met M2, in het staatje met de nrs.1-6. In de oudste situatie bestond dat onderscheid niet en was alles zoals in kolom M2, alle vormen met een n op het eind. Die n is aan het verdwij-

nen, toch o.a. weer omdat het Nederlands die niet heeft, denk ik, maar dat gebeurt blijkbaar volgens een bepaalde systematiek. Het verdwijnen van die n of beter het vasthouden aan die n heeft te maken met de beginklank van het erop volgende zelfstandige naamwoord of bijvoegelijke naamwoord. Als zo'n volgend woord begint met een klinker, een b, d of z blijft de n van het voorafgaande bepalende woord bewaard; in het Oostbrabants hoort bij deze behoudbevorderende beginklanken ook de t, in het Westbrabants van 1917 af en toe ook nog de p: ik heb in de tekst van Vermeulen naast elkaar gevonden: in dem put (een geassimileerde n) en deze put, uit te put. Alles wijst erop dat de n als aanduiding van het mannelijke genus over de hele linie aan het verdwijnen is. Dat brengt mij terug bij een interessant element in het proces van dialectverlies, dat van de hypercorrectie.

Het is een bekend verschijnsel dat mensen vooral belangstelling krijgen voor iets dat aan het verdwijnen is of zelfs helemaal niet meer bestaat. Je ziet dat aan de vele organisaties 'tot behoud van'... het een of ander (molens bijv., of oldtimers, klederdrachten), en in wat extremer vorm ook aan het verschijnsel dat de verkoop van de boeken van een schrijver die pas dood is, enorm toeneemt. Ook bij dialectverlies is dat het geval, zoals ik in het begin van dit stukje al aanstipte.

De hypercorrecte gedragingen van een Westbrabander kunnen twee kanten uit gaan. Hij/zij kan proberen correct Nederlands te spreken en dan een taalelement dat in het dialect niet voorkomt, in zijn Nederlands op de verkeerde plaatsen toevoegen. Het kan ook anders, en dan heeft het te maken met een denkelijk (onbewust) gevoel van spijt dat het dialect achteruit gaat.

Dat meen ik nl. waar te nemen als ik constateer dat sprekers van het Westbrabants die niet meer zo zeker van hun Westbrabantse zaak zijn, hun best doen, alweer zonder er erg in te hebben, om goed dialect te spreken. Zij hebben dan juist de neiging om datgene waarin het dialect van het Nederlands verschilt te benadrukken. Bij de woordgeslachten is dat natuurlijk het mannelijke genus, met zijn

4

n's. De hypercorrectie die daar het gevolg van is, betreft niet het overplaatsen van woorden uit kolom M1 naar kolom M2, want dat is hoogstens te zien als een herstel van een oudere situatie. Nee, het gaat om gevallen waar bij vrouwelijke woorden, opgevat worden als mannelijk. Ik kom nu weer terug op het voorbeeld uit Merijntje Gijzen (TV): den el, in plaats van del. Bij dit voorbeeld was het waarschijnlijk mede de behoefte om duidelijkheid voor de niet-dialect-spreker te scheppen, maar als een Westbrabander het heeft over den tafel, den lamp, den fles enz., dan zit daar wat anders achter, nl. de behoefte om goed dialect te spreken. Het spreekt vanzelf dat zo iets tegelijk ook een signaal is dat de toenadering tot de Standaardtaal een proces is dat niet is tegen te houden.

Amsterdam, november 1989.

Jan Stroop,
Kadoelenweg 370,
1035 NT Amsterdam.

LIT.

Jac. van Ginneken en J. Endepols, *De reegenboogkleuren van Nederlands taal*, Nijmegen 1917.

C. Hoppenbrouwers, *Het genus in een Brabants regiolect*, in *TABU*, jrg. 13, blz. 1-25, 1983.

J. Stroop, *Sprekend een Westbrabander*, Amsterdam 1980.

A. A. Weijnen, *De dialecten van Noord-Brabant*, 2e druk, 's-Hertogenbosch, 1987.

Deze uitgave werd mede mogelijk
door de financiële steun van de
Drankencentrale "Wouw" B.V.

